

Aan de politieke partijen in Nederland

Betreft: *Fries en het regeringsbeleid*

Ljouwert, 29 augustus 2006

Geachte politici,

Hierbij vraagt de *Ried fan de Fryske Beweging* (de Ried) uw aandacht voor de positie van het Fries in het huidige landelijke beleid.

De huidige situatie

Het Fries is erkend als tweede rijkstaal. Voor de positie van het Fries is het essentieel dat de erkenning van het Fries in de grondwet verankerd wordt.

In 1996 heeft Nederland het *Handvest voor Regionale en Minderheidstalen* geratificeerd. Hierin zijn 48 verdragsverplichtingen uitgewerkt. Dat bevestigt de speciale positie van het Fries als minderheidstaal en de daaruit voortvloeiende specifieke verplichtingen van de Nederlandse overheid. Dit in tegenstelling tot de andere regionale talen die wel een erkenning kregen, maar waarvoor door Nederland geen specifieke verplichtingen zijn aangegaan.

In 2005 vond ratificatie plaats van het *Kaderverdrag Bescherming Nationale Minderheden*. In dit verdrag wordt de erkenning van de Friezen als nationale minderheid specifiek bevestigd en uitgewerkt. Verder wordt in verschillende wetten en regelgeving het Fries vermeld. Toch constateert de Ried dat er ondanks de erkenning en vermelding in wetten en regelgeving, weinig terecht komt van het stimuleren van het behoud en de ontwikkeling van het Fries. In de kern komt dat enerzijds doordat het Rijk zijn verantwoordelijkheid onvoldoende waarmaakt (zie de constatering van het *Committee of Experts* in 2004 die in hetzelfde jaar zijn overgenomen door het *Committee of Ministers* van Europa) en anderzijds doordat de provincie niet de mogelijkheid heeft om vorm te geven aan een taalbeleid vanwege de formeel zeer geringe taak van de provincie op het gebied van het onderwijs. De *Bestuursovereenkomst Friese Taal en Cultuur* tussen de beide overheden probeert wel een aantal zaken te regelen, maar de resultaten zijn niet om verheugd over te zijn. Veel van de ambities tot 2004 zijn bij goede bedoelingen gebleven.

Om het huidige grote aantal problemen voor een groot deel de wereld uit te helpen, is een taalwet waarin allerlei bevoegdheden en regels zijn vastgelegd de allerbeste oplossing. Veel van de huidige knelpunten hebben te maken met het ontbreken van een duidelijk gecoördineerd beleid. Dat komt doordat de verantwoordelijkheid voor het Fries niet specifiek is geregeld. Daarom vindt de Ried dat voor het Fries een taalwet moet worden ingevoerd net als in andere Europese landen voor hun minderheidstalen. Daarin zou de provincie in het kader van de decentralisatie als *medewetgever* een aantal bevoegdheden moeten krijgen.

Zonder de pretentie te hebben compleet te zijn, wil de Ried om een beeld van de problematiek te geven u op de volgende pagina's attenderen op een aantal knelpunten waaruit blijkt dat een taalwet door een duidelijke verantwoordelijkheidsstructuur in wet- en regelgeving, deze knelpunten zal kunnen doen verdwijnen.

Onderwijs

Voorschoolse periode en de periode van de leerplicht

Zowel in de voorschoolse opvang als in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs zullen duidelijke eisen aan de leid(st)ers en leerkrachten dienen te worden gesteld t.a.v. het Fries. Dat is nu niet het geval. Ook uit de rapportages van de inspectie van het onderwijs en uit de rapportages van het al eerder genoemde *Committee of Experts* blijkt dat de situatie in het onderwijs ondanks het Handvest, de wetgeving en de regelgeving slecht is. De volgende illustratie moge dit duidelijk maken.

Beheersing van het Fries door het zittend en toekomstig personeel

Een groot deel van de in het basisonderwijs werkzame leraren beheerst de Friese taal slecht. De oplossing zal zijn een verplichte bijscholing voor de leraren basisonderwijs om met name de beheersing van het Fries (verstaan, lezen, spreken en schrijven) op peil te brengen. Ook de didactiek zal aandacht dienen te krijgen, maar primair dient de scholing gericht te zijn op de goede beheersing. Helaas zijn er Pabo-abituriënten met een aantekening Fries, terwijl ze het niet eens spreken. Op de Pabo's zal de kwaliteit van het onderwijs in het Fries dienen te verbeteren. Degene die wordt aangesteld aan een school in Fryslân, moet een bewijs kunnen overleggen van voldoende beheersing van de Friese taal. Studenten zullen de opleiding voor leraar basisonderwijs dienen te verlaten met een bewijs dat zij het Fries beheersen op hetzelfde niveau als het Nederlands. Omdat de huidige regelgeving hierin niet voorziet, is de oplossing om dit in een taalwet te regelen. Pas dan kan worden voldaan aan wat in de derde Bestuursafpraak wordt beschreven als het instandhouden en bevorderen van de Friese taal en cultuur. Dan kan ook de opdracht van de inspectie voor het onderwijs adequaat geregeld worden.

Inspectie

Hoewel er destijds afspraken zijn gemaakt met de rijksinspectie om het toezicht in basisonderwijs en voortgezet onderwijs als taak op zich te nemen is er geen geoormerkte formatie voor, zodat de huidige inspecteur zijn rapportage over het Fries in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs voor een deel buiten zijn werktijd moest schrijven. Het is van het grootste belang dat er een regeling komt dat er een inspecteur wordt aangesteld met als taakopdracht de beoordeling van het geven en de plaats van het Fries in de verschillende vormen van het onderwijs. Ook dat kan in een taalwet worden geregeld.

Zoals ook eisen t.a.v. de beheersing van het Fries aan leidsters die werken in peuterspeelzalen en kinderdagopvang, en het inspectietoezicht in die sector in zo'n wet een plaats kunnen vinden. In dat verband dient er eveneens een regeling te komen voor het mbo, waar deze leid(st)ers worden opgeleid en waarvoor nu geen regeling geldt. In alle instellingen voor kinderopvang in Fryslân zal het Fries een op zijn minst gelijkwaardige plaats dienen te krijgen als het Nederlands. Er zal voor de ondersteuning van het Fries in de instellingen in de voorschoolse periode een begeleidingsdienst dienen te worden opgezet. Een extra probleem is dat peuterspeelzalen en de kinderdagopvang onder verschillende ministeries vallen. Voor het Fries is het daarom van groot belang dat de positie ervan via een taalwet wordt geregeld.

In zijn algemeenheid geldt dat de instellingen voor de voorschoolse periode, de scholen voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs hun beleid t.a.v. van het Fries in een taalbeleidsplan dienen te expliciteren, zodat de inspectie daar ook aan kan refereren.

Een consequentie van het Handvest is dat de mogelijkheid wordt geboden voor volledig Friestalig basisonderwijs en voortgezet onderwijs, zoals in andere lidstaten in Europa voor minderheidstalen ook mogelijk is. Wettelijke regelingen daarvoor kunnen in de taalwet worden vastgelegd.

De nu aangestelde leid(st)ers en leerkrachten, zowel van het basisonderwijs als van het voortgezet onderwijs, zullen een verplichte bijscholing Fries dienen te volgen, die met een bewijs van voldoende beheersing van de taal dient te worden afgesloten. Hetzelfde geldt voor leid(st)ers en leerkrachten die van buiten de provincie komen en in Fryslân worden aangesteld.

In de lerarenopleidingen voor het voortgezet onderwijs in Fryslân zal het Fries ook expliciet een verplicht onderdeel dienen te worden.

Universiteit

Eveneens is het van zeer groot belang dat wordt geregeld dat in een samenwerkingsverband tussen Fryske Akademy en Hogescholen er in Fryslân een *universiteit* komt waarin met name de opleiding voor deskundigen op het gebied van de minderheidstalen het uitgangspunt zal dienen te zijn. Het Fries kan in een dergelijk instituut op wetenschappelijk niveau ook alle aandacht krijgen. Voor Fryslân is het tevens van belang dat er door een universiteit meer hoogwaardige werkgelegenheid komt.

Overheden (gemeenten, waterschap en rijksonderdelen in Fryslân)

Ook voor dit domein geldt dat in een taalwet ter verbetering van de positie van het Fries noodzakelijke regelingen kunnen worden vastgelegd. Zo zullen de gemeenten minder vrijblijvend dan nu het geval is een taalbeleid ten gunste van het Fries dienen vast te stellen en uit te voeren. In feite is het Rijk door de ondertekening van het Handvest de verantwoordelijke. Het kan zich niet verschuilen achter de gemeenten of de schoolbesturen. Gemeenten dienen hun verantwoordelijkheden te nemen conform het Europees Handvest. Voor het Rijk is het derhalve noodzakelijk dat er wettelijk naar de gemeenten toe het nodige voor het Fries wordt geregeld.

Omrop Fryslân

In de *derde bestuursafspraken* worden voor 2004 ambities voor Omrop Fryslân t.a.v. het uitbreiden van zendgebied en zendtijd aangegeven waar tot nu (2006) toe nog weinig van terecht is gekomen. Omrop Fryslân als algemene Friestalige landelijke zender met een “volledige en veelzijdige programmering” (ambitie tot 2004 *Bestuursovereenkomst Friese Taal en Cultuur*) betekent dat het uurbedrag met deze programmering in overeenstemming moet worden gebracht. Ook dat kan in de taalwet worden geregeld. De status van landelijke zender zou Omrop Fryslân een extra gelegenheid bieden om speciaal voor kinderen en jeugdigen programma's te maken en uit te zenden in het Fries. Nu worden de kinderen overspoeld door Nederlandstalige programma's, hetgeen een negatieve invloed heeft op de kwaliteit van de beheersing van het Fries.

Zorg

In de zorgsector dienen de instellingen het Fries een duidelijker en prominentere plaats in hun beleidsplannen te geven en borg te staan voor de realisering in de praktijk. Net als voor het onderwijs dient een inspecteur voor het Fries in de verschillende zorginstellingen de naleving van de het beleid t.a.v. deze taal te controleren.

Aan het begin van deze brief is gesteld dat er een taalwet voor het Fries dient te komen. Om een beeld te krijgen van de problematiek is in gegaan op een aantal knelpunten met het accent op onderwijs en een globalere schets van wat er speelt in enkele andere domeinen. In wezen speelt de problematiek ook in hier niet aangeduide domeinen, zoals economie, toerisme, welzijn enz. Voor al die andere domeinen zullen in de taalwet uitwerkingen dienen plaats te vinden. De Ried is er van overtuigd dat in aansluiting op het door Nederland geratificeerde *Handvest voor regionale en minderheidstalen* en het *Kaderverdrag Bescherming Nationale Minderheden* in een taalwet het behoud en ontwikkeling van het Fries op de juiste manier geregeld kan worden en beveelt de politici aan om in de volgende regeerperiode het beleid te richten op het tot stand brengen van een regeling voor het Fries door middel van een taalwet.

Hoogachtend voor
de *Ried fan de Fryske Beweging*,

dr. R.W. Valk, secretaris